

Monumentenlijst Gemeente Alkmaar

Objectgegevens

object : Voormalige hervormde kerk Oterleek
straat en nummer : Dorpsstraat 65
postcode en plaats : 1842 GT Oterleek
gemeente : Alkmaar
bescherming : gemeentelijk monument

oorspronkelijke functie : Religieus
huidige functie : Woning

architect : J. Molenaar
bouwdatum : 1925

datum onderzoek : april 2022
datum beschrijving : mei 2022
opgesteld door : C. Roozendaal, A. Pauptit

Kadastrale aanduiding

gemeente : Alkmaar
sectie : SMR01 - F
nummer : 461 en een deel van 460 (toren en entreeportaal)

object	: vm. Hervormde kerk Oterleek
straat en nummer	: Dorpsstraat 65
plaats	: Oterleek – gemeente Alkmaar

Redengevende omschrijving

Algemeen

De kerk aan de Dorpsstraat 65 in Oterleek is in 1925 gebouwd als Hervormde Kerk naar een ontwerp van de Amsterdamse architect Jaap Molenaar. Molenaar ontwierp de kerk in 1924 in een sobere trant van de Amsterdamse schoolstijl. De aanbesteding van het werk vond plaats op 17 februari 1925. Een na laagste inschrijvers en aannemers van het werk waren Moeijes en Joh. Harskamp voor de inschrijfsom van 21.111 gulden.

De kerk is vrijwel exact oost-west georiënteerd. Dit gaat terug op de oriëntatie van de eerdere kerk(en) op deze plek. Al omstreeks 1100 is sprake van een kapel te Oterleek. Op een landkaart uit 1626 is hier een kerkuine afgebeeld. Op de luidklok en gevelankers is het jaartal 1633 aangegeven. In 1922 is de bouwvallige voorlaatste kerk afgebroken, daarna werd de huidige kerk gebouwd. Historisch-geografisch gezien ligt de kerk aan het uiteinde van een dorpslint.

De kerk staat ter hoogte van een knik in de Dorpsstraat en ligt op een iets verhoogd terrein. Oterleek is een veeneiland tussen de meren van de Heerhugowaard en Schermer. Het veendek is aangetast en met een kleipakket afgedekt door overstromingen. Het gebied ligt daardoor laag. Het is aannemelijk dat voor de kerk een heuvel is opgeworpen.

Sinds 1968 is het pand niet meer in religieus gebruik. In 1980 heeft het kerkbestuur het pand verkocht. De kerktoeren met het daaronder gelegen entreeportaal werd eigendom van de burgerlijke gemeente (tot medio 2022). Het hoofdgebouw werd particulier eigendom.

Exterieur

Plattegrond en hoofdvorm

De kerk is gebouwd als eenbeukige kerk met een rechthoekig grondplan.

Het hoofdvolume heeft een steil dak met een hellingshoek van 60 graden. Aan de westzijde is een in het hoofdvolume ingebouwde toren.

Toren

De bakstenen toren heeft een rechthoekige plattegrond. Onder de steile spits zijn brede horizontale galmgaten. De hoge blokvormige gootlijst rond de voet van de torenspits heeft bij de galmgaten een extra uitkraging. De torenspits heeft een dubbele punt of piron waarvan er één is bekroond met een vergulde haan. In de noord- en zuidgevel van de toren is een kalkstenen wijzerplaat ingemetseld. Op de wijzerplaat zijn zwart geschilderde cijfers in hoogrelief en vergulde accenten in basrelief. Oorspronkelijk was de spits gedekt met keramische leipannen. Nu liggen er leistenen.

Zijgevels en achtergevel

De zijgevels hebben gemetselde steunberen waarop de goot rust. Tussen de steunberen zijn terugliggende gevelvelden met daarin een rechthoekig kozijn met twee middenstijlen met houten ramen met glas-in-lood.

Het brede gootplafond tussen de steunberen is een plaat van gewapend beton. Hierop rust de houten kap. De raamkozijnen zijn relatief hoog geplaatst. In de eerste travee is een kleiner raam, dat licht geeft aan een bergruimte en de trap naar balkon en toren. De noordelijke en zuidelijke zijgevel zijn identiek.

De uitbouw aan achtergevel op het oosten is een herhaling van het hoofddak op kleinere schaal.

Aan de oostzijde is de consistoriekamer in een aanbouw met een plat dak. De consistoriekamer heeft een groot venster met 5 vier-ruits roedenramen en bovenlichten. In de zuidgevel van deze aanbouw is een entree deur met aan weerszijden glas-in-lood. De aanbouw heeft een doorlopend hoog boeiboord van rabatdelen. De luifel boven de entree wordt gevormd door een uitkraging van het hoge boeiboord. De schoorsteen op de aanbouw is verbijzonderd in metselwerk.

object	: vm. Hervormde kerk Oterleek
straat en nummer	: Dorpsstraat 65
plaats	: Oterleek – gemeente Alkmaar

Entree

In de westgevel is de hoofdentree. De entree heeft dubbele deuren met aan weerszijden glas-in-lood. Deze wordt omlijst door een naar voren springend gevelelement met een tympaan, met een gelijke hellingshoek als de kopgevel.

Boven de entree is een anderhalf steens strek tussen kalkstenen hoekblokken, die tevens de aanzet van de tympaan vormen. De kleine vensters, met houten raamkozijnen, hebben een afzaat van baksteen en zijn gedekt door een anderhalf steens rollaag.

In het vooraanzicht van de kerk krijgt de hoofdvorm van het dak voorrang op de massa van de toren, doordat de topgevellijn van het hoofddak doorloopt over de toren. De toren ligt bovendien iets terug ten opzichte van de voorgevel. Hoeken en aanzetten in de voorgevel en de toren zijn geaccentueerd met kalkstenen blokken.

Boven de entree is een gevelsteen met de tekst AD 1925. Op de voorgevel is een bronzen plaquette bevestigd met de tekst 'Ter nagedachtenis aan Klaas van Ham (1908-1985), in leven organist van deze kerk, die zijn nalatenschap bestemde voor onderhoud en restauratie van toren en uurwerk van de kerk te Oterleek.'

Grafzerken

In het grasveld tegen de zuidzijde van de kerk liggen losse zerken afkomstig van de zerkenvloer uit een eerdere kerk. Deze zijn te herkennen als genummerde hardstenen drielingtegels met diverse zeventiende-eeuwse opschriften. Deze zijn onderdeel van de bescherming.

Naast de kerk ligt een begraafplaats die nog in gebruik is. De begraafplaats met erfafscheiding en het columbarium vallen niet onder de bescherming.

Detailering en materiaalgebruik

Daken

De hellende daken zijn gedekt met een zwart verglaasde Tuile du Nord dakpan, aan de achterzijde gestempeld 'J.C. v.d. Schroeff & Zoon Utrecht'. De torenspits is gedekt met blauwgrijze natuurleien in maasdekking, die de oorspronkelijke bedekking van keramische leipannen vervangt.

Gevels

Alle gevels zijn gemetseld in een bezande genuanceerd roodbruine vormbaksteen, in kruisverband. Voor het voegwerk is een snijvoeg in lichte kleur toegepast. De voegkleur van de plint is donker.

Houtwerk

Alle raamkozijnen hebben afwaterend gemetselde rollagen als dorpels. Alle houtwerk is geschilderd in crèmewit, behalve de deuren, die zijn standgroen. Dit zijn niet de oorspronkelijke kleuren. Een zwartwit fotokaart uit 1926 toont aan dat alle houtwerk een donkerder kleurstelling had, en dat de kozijnen en ramen in twee verschillende middentinten waren geschilderd. De houten buitendeurkozijnen staan op sierbetonnen neuten en hebben een sierbetonnen dorpel.

De boeidelen van de goten zijn vervangen door of overtimmerd met kunststof bekledingsplaat. Deze overtimmering en de voorzetramen van de kerkramen zijn geen onderdeel van de bescherming.

Interieur

Eerste travee met entreeportaal, berging en torentrap

In de eerste travee bevindt zich een sober afgewerkte entreeportaal recht onder de toren. De wanden zijn van schoonmetselwerk met een lambrisering van groene en zwarte tegels. De deuren hebben ook een zwart-groene kleurstelling; dit is niet de originele kleurstelling. De vloer bestaat uit vierkante gefrijnde hardstenen tegels, die van oudere datum lijken te zijn; mogelijk betreft het hergebruikt materiaal uit de vloer van de voorganger het huidige kerkgebouw. Het vlakke plafond is van blank gebeitste vuren vellingdelen en rondom afgewerkt met een rechthoekig blankhouten lijstje.

Rechts van het entreeportaal is een berging en links een hal met geschilderde houten trap naar het balkon en de toren.

Toren en torenklok

In de toren zijn houten tussenvloeren met houten laddertrappen. Op de tweede verdieping is een goed onderhouden en lopend twintigste-eeuws mechanisch torenuurwerk aanwezig, met originele verdeelwerken en overbrengingen naar de wijzerassen.

object	: vm. Hervormde kerk Oterleek
straat en nummer	: Dorpsstraat 65
plaats	: Oterleek – gemeente Alkmaar

De vijfde torenvloer is niet van hout maar van gewapend beton, en is aan de bovenzijde bekleed met zink. Hierboven hangt een rijk geornamenteerde bronzen klok, compleet met luidas, slaghamer en klepel. De klok heeft als randschrift 'SOLI DEO GLORIA ASSVERVS KOSTER ME FECIT AMSTELREDAMI ANNO 1633', en aan de ene zijde op de klokwand een adellijk wapenschild met helm, helmteken, dekkleden, en wapenspreuk 'DEV'S MIC HI SCIPIO'. En aan de andere zijde een met laurier omkransd schild met het gemeentewapen van Oterleek, met daaronder in cartouche 'Cornelis Ians Soon / Ian Galeijns Soon / Piterwovters Korver / Simon Claes Soon / Cornelis Ians Scholmestr'.

Kap

Via de toren is de kapruimte boven het tongewelf van de kerkzaal bereikbaar. De kap is opgebouwd als vurenhouten beschoten gordingenkap, met spanten die uit twee gestapelde jukken bestaan. Het gewelfbeschoot is bevestigd tegen eenvoudige schenkels die tegen de spanten zijn genageld. Door de kapruimte heen lopen twee rookkanalen. Deze zijn van onder naar boven versleept en zijn tussen houten slapers ingeklemd. De gemetselde rookkanalen komen bij de nok bij elkaar en monden bovendaks uit in een eenvoudige gemetselde schoorsteen.

Kerkzaal

De detaillering en het materiaalgebruik in de kerkzaal zijn origineel. De kerkzaal heeft rondom een hoge lambrisering van blank afgewerkt eikenhout. De lambrisering is samengesteld uit segmenten die zijn onderverdeeld in vlakke panelen van eikenfineer triplex in vlak randhout. De segmenten zijn bevestigd met losse geschroefde vlakke eiken lijsten, en aan de bovenzijde afgewerkt met een eenvoudige eiken lijst.

De plint is van vierkante keramische matzwarte tegels. Op de lambrisering van de westwand zijn zitplaatsnummers en een placeringsaanduiding geschilderd. Halverwege de noord- en zuidwand wordt de lambrisering onderbroken door een ronde kachelnis met groene tegels.

De wanden boven de lambrisering zijn uitgevoerd in schoon metselwerk in een gele strengperssteen, met lichtgekleurde snijvoeg. Het verband is bijzonder, in vijf lagen halfsteens, afgewisseld met een kop-strek laag.

De kerkzaal heeft een tongewelf van transparant gebeitste vurenhouten vellingdelen. De positie van de spanten is geaccentueerd met transparante groene beits en matzwarte verf.

De vloer van de kerkzaal bestaat uit een betonvloer met ribben, zonder kruipruimte. Ook de afwerking aan de bovenzijde, met houtmagnesium in een rode kleur, is origineel.

Glas-in-lood

De dekkend geschilderde houten raamkozijnen zijn bezet met glas-in-lood, met eenvoudig gekleurd motief. Bovenin de ramen is een groen gekleurde sierrand. In elk van de raamvakken in de kerkzaal is een schildvormig medaillon opgenomen, waarvan drie zijn ingevuld met gebrandschilderd glas: 'De inwijding dezer kerk had plaats op 27 sept 1925 door dominee J. Nyenhuis-Ockhuysen'; 'De eerste steen deze kerk is door de kerkvoogden gelegd op 4 mei 1925'; het gemeentewapen van Oterleek, uitgevoerd in rood en geel glas. De overige schildjes zijn blanco gebleven.

Ook in de smalle ramen naast de hoofdentree en naast de buitendeur van de consistoriekamer is eenvoudig gekleurd glas-in-lood lood toegepast.

Balkon

Boven de entree van de kerkzaal bevindt zich een balkon waar voorheen het orgel op stond. Een balustrade ontbreekt. Het orgel werd in 1974 overgeplaatst naar de Hervormde kerk van Schermerhorn. De onderzijde van het balkon is vlak afgewerkt, met transparant gebeitste vurenhouten vellingdelen afgezet met zwart gebeitste vlakke lijsten. Het balkon wordt gedragen door een stalen balk, die opgelegd op geschuurde hardstenen blokken boven een eenvoudige uitmetseling van baksteen.

Meubilair en afwerking kerkzaal

Tegen de westwand van de kerkzaal is nog een rij kerkbanken bewaard gebleven. De blank gelakte houten opklapbare zittingen staan op een houten verhoging en zijn aan de betimmering van de lambrisering verbonden.

object	: vm. Hervormde kerk Oterleek
straat en nummer	: Dorpsstraat 65
plaats	: Oterleek – gemeente Alkmaar

In de vloerafwerking en de lambrisering van het laatste travee aan de oostzijde tekenen zich de posities af van de verdwenen afscheiding van de dooptuin en de banken voor de kerkeraad. In de oostwand is een nis, uitgevoerd in schoon metselwerk, waar voorheen de preekstoel stond. De hoeken worden geaccentueerd door grote kalkstenen hoekblokken. Het ondiepe houten tongewelf boven de preekstoel nis heeft dezelfde afwerking als het grote plafond in de kerkzaal. In de zijmuur van de preekstoel nis is een deur naar de consistorie.

Consistorie

De detaillering en het materiaalgebruik in de consistorie zijn ongewijzigd: rode houtmagnesium vloerafwerking in de entreehal achter de buitendeur, de voorruimte en het toilet; aftimmeringen van binnen- en buitenkozijnen, vlakke stucplafonds met vlakke plafondplint en enkele deurgrepen. In het toilet zijn vierkante wit geglaazuurde wandtegels in halfsteens verband met zwarte bies. In de hoek van de consistoriekamer is een opstelplaats voor een kachel, met groene en zwarte wandtegels. Het plafond is vlak stucwerk met vlakke plafondplint en de wanden zijn gepleisterd, met een eenvoudig houten lambriseringstijl. Het inwendige van de vaste kast heeft de oorspronkelijke kleurstelling met nog de eerste verflaag. Het moderne keukenblokje en de vernieuwde houten vloer zijn van later datum en vallen niet onder de bescherming.

Waardering

Cultuurhistorische waarde

Deze locatie heeft een aannemelijke lange religieuze voorgeschiedenis met mogelijk middeleeuwse en 17de-eeuwse voorgangers. De historische continuïteit wordt voortgezet met het 20ste-eeuwse kerkgebouw. Het gebouw draagt daardoor in belangrijke mate bij aan de geschiedenis en identiteit van het dorp.

Architectonische en bouwhistorische waarde

Robuuste hoofdvorm met markante toren en steile daken in een sobere trant van de Amsterdamse Schoolstijl. Zorgvuldig gedetailleerd. Eigentijdse benadering van een traditionele kleine dorpskerk.

Stedenbouwkundige en ensemblewaarde

Verhoogde ligging in knik van de hoofdstraat van het dorp. Van oudsher is dit punt een stedenbouwkundig baken en oriëntatiepunt. Het gebouw is onderdeel van de historische lintbebouwing aan de hoofdstraat en onderdeel van de historische dorpskarakteristiek. Draagt in grote mate bij aan het dorpsilhouet. Verminderde zichtbaarheid door situering achter de rooilijn.

Gaafheid en herkenbaarheid

Hoge gaafheid aan de buiten- en binnenzijde.

Door de typerende architectonische vormtaal zeer goed herkenbaar als kerkgebouw.

Zeldzaamheid

Eenvoudige dorpskerk met traditionele vormtaal van een 17^e-eeuwse kerk in de destijds moderne Amsterdamse Schoolstijl. Het enige kerkgebouw in het dorp. Architect Jaap Molenaar is beter bekend door ontwerpen voor woonhuizen. Mogelijk is dit de enige kerk naar zijn ontwerp.

Waardenstelling

De kerk in Oterleek is een gaaf en weinig voorkomend voorbeeld van sobere architectuur in een historisch lintdorp, in de stijl van de Amsterdamse School. De kerk heeft voor het dorp hoge cultuurhistorische, architectonische en stedenbouwkundige waarde. De kerk is bepalend voor de ruimtelijke kwaliteit en silhouet van de dorpsbebouwing. Het gebouw is van belang voor de historische stedenbouwkundige en cultuurhistorische identiteit van Oterleek.

object	: vm. Hervormde kerk Oterleek
straat en nummer	: Dorpsstraat 65
plaats	: Oterleek – gemeente Alkmaar

Afbeeldingen

Boven: Dorpslint met kerk op uitsnede van de kaart van de Grote Zuyder Waert uit 1629. Rechts: Fotokaart uit 1926 kort na de bouw van de kerk. Onder rechts: Achteraanzicht. Onder links: Toren.

object : vm. Hervormde kerk Oterleek
straat en nummer : Dorpsstraat 65
plaats : Oterleek – gemeente Alkmaar

Bron foto: Redres.

Details aan
de gevels.

object	: vm. Hervormde kerk Oterleek
straat en nummer	: Dorpsstraat 65
plaats	: Oterleek – gemeente Alkmaar

Details interieur.

object	: vm. Hervormde kerk Oterleek
straat en nummer	: Dorpsstraat 65
plaats	: Oterleek – gemeente Alkmaar

Details interieur. Bron
foto's op pagina: Redres.

